

CÂTEVA PIESE REPREZENTATIVE ALE PORTULUI POPULAR ROMÂNESC DIN ZONA ORĂȘTIEI, DE LA MUZEUL DE ETNOGRAFIE ȘI ARTĂ POPULARĂ ORĂȘTIE

DANIELA ȘENDROIU

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva
Secția de Etnografie și Artă Populară Orăștie
daniela_sendroi@yahoo.com

Cuvinte cheie: cătrînță, pieptar, șerpar, opinci, brâu

Schlüsselwörter: Rockschürze, Wams, Gürtel, Bundschuh, Leibgurt

Scopul acestui articol este acela de a prezenta cât mai în detaliu portul popular românesc specific zonei Orăștiei, atât cel de femeie cât și cel bărbătesc, și descrierea unor piese reprezentative, componente de port aflate în colecțiile Muzeului de Etnografie și Artă Populară Orăștie. Portul popular vechi a suferit modificări în decursul timpului ajungând în cele din urmă să fie înlocuit cu cel din zona Sibiului.

Românul și mai ales româncă se îmbracă frumos. Având la îndemână acul, având la îndemână puțința de a lipsi din câmp, din codru ori din munte și prin urmare de a sta împrejurul gospodăriei, gospodina a avut vreme să se gândească la înfrumusețarea exteriorului ei și apoi și la al bărbatului¹. Acest lucru s-a făcut simțit și în această zonă. Desprinsă din profilul peisajului ardelean, Orăștia este așezată la marginea podișului Transilvaniei, acolo unde la distanța cea mai mică se privesc Munții Poiana Ruscăi cu cei ai Sebeșului². Din punct de vedere etnografic, ținutul Orăștiei cuprinde satele de pe Valea Grădiștei și Valea Geoagiului, precum și cele de pe Valea Mureșului până la Simeria, o zonă bogată în tradiții și obiceiuri.

Studierea portului popular din zona Orăștiei trebuie făcută în strânsă legătură cu transformările ce au survenit în felul de trai și în mentalitatea locuitorilor de aici. Odată cu dezvoltarea industriei, numeroși locuitori ai zonei s-au angajat în orașele mari, cei tineri mutându-se cu familiile, ceea ce a dus la schimbări în modul de viață al populației de la sate. Toate aceste transformări se regăsesc și în evoluția costumului popular femeiesc și bărbătesc. Dacă la început, singurele veșminte purtate în sate au fost cele populare bogat împodobite cu motive ornamentale diverse învățate de la bunici și străbunici, aplicate pe cămăși și cătrînțe la femei și pe cămăși la bărbați, odată cu trecerea timpului și apariția modernului în viața satului costumele populare au fost înlocuite treptat cu hainele ce se purtau la oraș, cele țărănești fiind folosite doar la evenimente nemaiinsistându-se așa mult la ornamentarea lor. În ceea ce privește coloritul folosit se poate observa o evoluție de la culori închise foarte sobre la culori vii ale portului de sărbătoare cu dominantă coloristică în roșu la cătrînțele fetelor, revenindu-se iarăși la negru.

¹ Pamfile 1910, p. 308.

² Baci, Loiş 1985 p. 3.

Portul popular din această zonă s-a încheșat ca un port de zonă deluroasă suferind de-a lungul timpului modificări semnificative, fiind influențat de portul de munte ce prezintă multe elemente pastorale. Condițiile pentru dezvoltarea unor meșteșuguri țărănești, apariția numeroaselor pive de-a lungul cursurilor de apă, utilizarea unor materiale și coloranți noi, imaginația bogată a tinerelor care au adus modificări motivelor tradiționale, conviețuirea cu alte naționalități a dus la o înfrumusețare a unor piese ce fac parte din costum. Portul e cu totul deosebit de acela cu care te deprinzi până aici, e mult mai puțin frumos, mult mai lipsit de podoabe³.

Costumul popular românesc specific zonei Orăștie reprezintă unul dintre cele mai originale tipuri zonale de costum, având în componența sa atât piese de port cu caracter arhaic cât și altele de un rafinament artistic deosebit. Cu cât satele s-au aflat mai aproape de orașe cu atât portul popular a fost mai influențat de îmbrăcămintea modernă, treptat pierzându-și din originalitate. Una dintre cele mai importante calități ale costumului o constituie armonia generală, piesele punându-se în valoare una pe cealaltă, unele fiind abundent decorate dar fiind asociate cu altele foarte simple.

Piese de port, atât cele femeiești cât și cele bărbătești, urmăresc silueta corpului fiind puțin mai largi, dând un aer degajat, la acestea se adaugă ornamentele sau detaliile ce pun în valoare formele, dând suplețe prin aranjarea pe verticală a liniilor. Dacă costumul bărbătesc s-a menținut pe linia tradițională, costumul femeiesc după Primul Război Mondial a fost înlocuit treptat de costumul popular specific zonei Sibiului. În zilele noastre, informatoarele de la sat nu mai pot descrie exact cum arăta portul femeiesc, deoarece în decursul timpului acesta a suferit diverse modificări, foarte greu se mai găsesc piese vechi. Din fericire, în cadrul colecțiilor Muzeului de Etnografie și Artă Populară din Orăștie, se regăsesc câteva piese de port popular vechi foarte frumoase și bine păstrate.

Costumul femeiesc tradițional era format dintr-o cămașă lungă, având în față șorț și în spate catrințe ce se încingea în mijloc cu o brăciră. În zilele de sărbătoare, sau când era mai răcoare, se purtau pieptare, iar iarna cojoace mari dar și laibăre din pănură albă. Cele mai vechi *pieptare* au fost cele înfundate, acestea erau scurte, bogat ornamentate cu motive florale în general, având pe piept simbolul solar, lucrate dintr-o singură piele, erau tivite la început cu piele și brodate mai târziu cu lână, ele rămânând până în zilele noastre printre cele mai valoroase realizări ale cojocăriei din România, Orăștia fiind un renumit centru de pielari. Un astfel de pieptar folosit de către femei este piesa din colecția Muzeului de Etnografie și Artă Populară Orăștie cu numărul de inventar 1202. Este din piele de miel, alb cu blana la interior, ornamentat abundent pe partea din față, având două buzunare aplicate. Culoarele folosite la realizarea motivelor florale, solare de pe pieptar sunt negrul, vișiniul, albastrul și galbenul, iar piesa se încheie într-o parte cu trei nasturi realizați din piele. În partea din spate decorarea s-a făcut într-o manieră asemănătoare, doar că motivele nu sunt la fel de dese.

În ceea ce privește *laibărele*, acestea erau țesute din lână de oaie, uneori pe el se cosea o fâșie de material negru numit „*bârson*” și unul de culoare roșie în formă de zig-zag numit „*colțișor*”⁴.

Găteala capului a fost elementul cel mai original al costumului prin pieptănătura cu *corni* sau *cormi*, peste care se pune o pânză albă – proboda. Chiar dacă costumul popular a suferit transformări această pieptănătură s-a menținut un timp mai îndelungat neschimbată, ea fiind realizată prin împletirea părului în trei fire și realizarea a două

³ Iorga 1906, p. 242.

⁴ Pistori 2007, p. 133.

cozi groase, folosindu-se și lână, astfel se obțineau doi corni voluminoși ce erau așezați de o parte și de alta a capului deasupra urechilor dând impresia că femeia respectivă are cozi foarte bogate. Proboada se așeza deasupra pieptănăturii prinsă cu ace de păr accentuând și mai mult mărimea capului. Acest tip de pieptănătură era folosită de femeile măritate, fetele purtau părul împletit în cozi sau își acopereau capul cu un batic în sezonul rece. O proboadă, ștergar de cap bine păstrat în depozitele muzeului este piesa cu numărul de inventar 939. Este de dimensiuni mari, din bumbac, ornamentat doar la capete cu câte un registru de motive, îngust, în timp ce la unul din capete are ciucuri albi, mici, la celălalt s-a realizat cu acul o dantelă îngustă, neagră.

Cămașa era piesa de port cea mai simplă fiind țesută în casă din cânepă și, mai târziu, din cânepă și bumbac, apoi doar din bumbac, aveau mânecile lungi și largi, încrețite. Mânecile au, în partea de jos, fodore, iar la subțiori, este adăugată o *broșchiță* triunghiulară (petec din pânză) care dă lărgimea necesară pentru mișcările brațelor⁵. Câmpii ornamentale se desfășoară peste umăr, pe mânecă în jos, la guler, pe marginea gurii și a fodorilor, culoarea folosită de obicei fiind negrul, dar la cămășile ce se purtau în zilele de sărbătoare cusăturile sunt multicolore. Femeile erau cele ce își țesau cămășile și le ornamentau cu arnici, abundența și diversitatea modelelor varia în funcție de imaginația fiecărei persoane.

La portul de sărbătoare și la cel de iarnă se punea în față *catrințoi* confecționat din lână de oaie cu vergi orizontale înguste având pe poale două rânduri de ciucuri, unul pe poale și celălalt cam la treimea superioară a catrinței. Ca formă și dimensiuni, piesa este dreptunghiulară, mai lată, formată dintr-o singură foaie. Culorile folosite sunt adaptate de regulă vârstei persoanei purtătoare folosindu-se atât albul, roșul cât și cenușul și negrul.

Catrința specifică portului popular femeiesc din zona Orăștiei, care s-a purtat până la începutul secolului al XX-lea, era de culoare roșie, având pereche catrința din spate tot roșie. În zilele de lucru în față se purta o catrință mai simplă țesută din cânepă, învârgată tot orizontal, în timp ce în spate se punea atât la portul de sărbătoare cât și la cel de toată ziua o catrință mai îngustă decât cea din față confecționată din același material ca aceea din față.

Cătrînța era considerată cea mai valoroasă piesă a costumului popular femeiesc prin rolul decorativ deosebit. Piese aflate în patrimoniul muzeului din Orăștie sunt țesute în patru ițe, materiile prime folosite la țeserea lor fiind lână și cânepa, existând și cătrînțe din bumbac dar care sunt realizate după modelul celor vechi. Obiectul cu numărul de inventar 940 este o cătrînță față, din lână țesută în patru ițe, folosită în zilele de sărbătoare de fete și femei tinere, culoarea predominantă este roșul. Motivele decorative ce înfrumusețează piesa sunt geometrice, vârste realizate cu galben, albastru, negru, alb, culorile naționale fiind prezente pe întreaga suprafață a piesei. În partea de sus, dar și jos sunt prinși ciucuri în culorile naționale.

Piesa cu numărul de inventar 57 este o cătrînță din față, culoarea cel mai mult folosită la țeserea ei fiind roșul, purtată în zilele de sărbătoare de fete și tinere căsătorite, realizată prin anii 70, dar care respectă modelele vechi folosite la decorarea cătrînțelor, cele geometrice, zoomorfe geometrice, skeomorfe (zăluțe). Culoarea predominantă a piesei este roșul apoi galbenul, negrul, dar și albul, o combinație cromatică foarte reușită. Aspectul său deosebit este dat de sistemul de ornamentare de la brâu în jos, în registre mai late și mai înguste, ceea ce îi dă piesei o notă de veselie și tinerețe.

⁵ Focșa 1968, p. 70-74.

Motivele folosite la ornamentare sunt în general cele geometrice, fiind diferite feluri de zăluțe, figuri geometrice. Piesa se încheie în partea de jos cu ciucuri colorați în culorile naționale.

Cătrînța din față cu numărul de inventar 58 este țesută din lână roșie având bordură și ciucuri lați în partea de jos, culorile vii folosite la țeserea ei îi dau veselie piesei, o frumusețe aparte. Motivele geometrice și zoomorfe geometrice sunt realizate în partea de jos, în timp ce pe margine bordura este realizată cu acul într-o combinație de culori galben, roșu, verde, negru, de diferite nuanțe. Piesa cu numărul 55 este tot o cătrînță de față asemănătoare cu cea precedentă, la decorarea căreia țesătoarea și-a pus în practică imaginația, realizând motive geometrice diverse care atrag privirea, are o bordura realizată pe margini cu acul de croșetă, din zăluțe colorate, în timp ce în partea de jos are ciucuri colorați.

Femeile mai în vârstă purtau atât în zilele de sărbătoare, cât și în zilele de lucru cătrînțe închise la culoare, sobre. Una dintre cătrînțele folosite în zilele de lucru este cea cu numărul de inventar 449, realizată din lână, țesută în patru ițe, pentru partea din față, predominând culoarea neagră, în partea de sus la țesere s-a folosit albul, în timp ce în restul piesei s-a folosit și roșul, galbenul și albastru la realizarea ciucurilor, astfel că piesa este foarte interesantă din punct de vedere estetic. Din aceeași categorie este piesa cu numărul de inventar 147 țesută în patru ițe din lână cu vârgi orizontale negru, mov, verde, iar în partea de sus țesătoarea a realizat dungi albe, dând piesei un aspect deosebit. Cătrînța cu numărul de inventar 2970 se înscrie în același tipar, vârgile cu care este decorată în culorile negru, mov, verde îi dă o eleganță deosebită, sobrietate. O cătrînță ce se pune în spate este cea cu numărul de inventar 122 țesută în patru ițe din lână, având o lățime mai mică de 30 cm. Chiar dacă era folosită pentru partea din spate țesătoarea a folosit un colorit bogat în roșu, verde, roz, mov, alb, albastru, negru, motive ornamentale diverse, iar pe trei dintre laturi s-a realizat o broderie îngustă, neagră, cu acul.

La mijloc, femeile se încingeau cu o *brăcie* țesută din lână viu colorată pentru fete și culori închise pentru femeile mai în vârstă și văduve având o lățime de 3-4 degete și o lungime mare atât cât să fie înconjurată talia de câteva ori, subțind și subliniind astfel talia celei ce o purta. Încălțăminte era formată din opinci confecționate din piele tăbăcită de vacă, cu ciocul puțin ridicat în sus, fără elemente artistice, legate cu curele de picioarele ce erau protejate de ciorapi de lână.

O piesă de port specifică zonelor pastorale este *gluga* pe care o purtau femeile pentru a se feri de frig și ploi. Era confecționată din lână țesută în 4 ițe și dată la piuă pentru a-i mări rezistența, confecționată din două foi se pune pe cap având o lungime destul de mare ajungând până aproape la genunchi. Culoarea acestor glugi era albă uneori folosindu-se și lână colorată, culori deschise, vii și se terminau în partea de jos cu ciucuri mari, la care era pusă și lână colorată.

Costumul popular bărbătesc ne apare mai redus ca număr de piese și mai puțin schimbat în decursul timpului. Simplitatea acestuia nu e lipsită de frumusețe, dacă luăm în considerare ansamblul costumului și felul în care era purtat. Portul era format dint-o pereche de *cioareci* strâmți din lână țesuți în două ițe și dați la piuă, pe timp de iarnă, iar vara erau dintr-o țesătură mai subțire (nădragi) și o cămașă destul de largă ce se purta deasupra pantalonilor, fiind strânsă în talie cu o curea lată de 30-40 cm, din piele. Înainte de Primul Război Mondial a apărut *cureaua cu cosoaie* de culoare verde lată, toată fiind împodobită cu motive ornamentale diverse, dotată cu buzunare în care se țineau diverse obiecte ca: banii, briceagul, cremenea, amnarul. Obiectul înregistrat la poziția de inventar 33 este o astfel de curea, ornamentată cu fâșii din piele verde, având

cusut în partea de jos, central numele proprietarului „POPESCU SAMOILĂ”. Se închide cu două cataramă, având prin coasere cu acele fâșii un aspect estetic deosebit.

Piesa care constituie una din creațiile cele mai valoroase din portul bărbătesc este incontestabil *cămașa* care era țesută în casă, din cânepă, cu mâneci largi, având motive cusute cu negru în jurul gâtului, pe piept și în partea de jos a mânecilor. Deasupra se purta iarna un *laibăr* din pânură albă, o haină scurtă având mânecile lungi, dar și un pieptar înfundat din piele de oaie și mai rar cojoace cu mâneci. *Pieptarul* a fost piesa cea mai importantă și mai frumoasă a costumului popular bărbătesc, prezentând o broderie delicată și deasă, realizată în tonuri închise. Chiar și astăzi în zilele de sărbătoare și la diferite evenimente acesta mai este folosit. Un pieptar bărbătesc ce a fost folosit un timp îndelungat este cel aflat în registrele de inventar ale muzeului la poziția 2. A fost achiziționat din Orăștie având croiul tradițional al pieptarelor bărbătești din această zonă, motivul solar amplasat pe piept, două buzunare în partea din față, este înfundat încheindu-se cu nasturi realizați din piele. Ornamentarea s-a făcut cu ajutorul lânii și a fâșiilor din piele de culoare verde realizându-se diferite motive decorative.

Pe cap, bărbații purtau o pălărie rotundă mică – *colop* – realizată fie din paie fie din pânză, în timp ce iarna se purta o căciulă din blană de miel de obicei neagră. Dacă mai demult încălțăminte tradițională era formată din obiele (ciorapi) țesute din cânepă cele de vară și din lână cele ce se purtau iarna și opinci cu curele deasupra, treptat acestea au fost înlocuite cu pantofi moderni.

O dată cu trecerea timpului și apariția „modernului” în sat, în ceea ce privește portul popular bărbătesc nu se poate spune că s-a schimbat foarte mult, elementele au rămas aceleași doar materia primă din care au fost confecționate s-a modificat folosindu-se bumbacul din comerț, motivele ornamentale au fost păstrate. În zilele noastre portul popular bărbătesc este purtat în zilele de la Crăciun de către feciorii din sat ce merg cu călușarul, păstrându-se obiectele de port moștenite de la părinți și bunici, care conservă în general structura și stilul vechiului port.

Bibliografie

Baciu, Loiș 1985	– Petru Baciu, Ioan Loiș, <i>Mic îndreptar turistic</i> , Orăștie, 1985
Focșa 1968	– Marcela Focșa, <i>Contribuții la studiul portului popular din Orăștie</i> , în <i>Revista Muzeelor</i> , nr. 1, 1968, p. 70-74
Iorga 1906	– Nicolae Iorga, <i>Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească</i> , vol. 1, 1906
Pamfile 1910	– Tudor Pamfile, <i>Industria casnică la români</i> , București, 1910
Pistori 2007	– R. Pistori, <i>Hunedoara - un colț de lume românească</i> , Arad, 2007

Fig. 1. Port popular femeiesc

Fig. 2. Catrință specifică zonei Orăștiei

Fig. 3. Catrință zona Orăștiei

Fig. 4. Catrință zona Orăștiei

Fig. 5. Pieptar femeiesc

Fig. 6. Costum bărbătesc

Fig. 6. Pieptar bărbătesc

Fig. 8. Șerpar

Manche charakteristische Stücke der rumänischer Volkstracht aus der Umgebung von Orăștie die sich im Museum für Ethnografie und Volkskunst in Orăștie befinden
Zusammenfassung

Im Laufe der Zeit, kennt die rumänische Volkstracht aus der Umgebung von Orăștie wegen der Entwicklung der Gesellschaft, das Erscheinen der modernen Kleider am Dorf, aber auch wegen der Einflüsse der benachbarten ethnografischen Umgebungen, mehrere Änderungen.

Leider findet man heute die zusammensetzende Stücke der alten Volkstracht aus dieser Umgebung nur noch im Museum für Ethnografie und Volkskunst in Orăștie, weil

vor ungefähr 150 Jahren die traditionelle Volkstracht allmählich durch die Volkstracht aus der Umgebung von Sibiu ersetzt wurde.

Die weibliche Volkstracht aus der Umgebung von Sibiu ist durch Schlichtheit charakterisiert, die benutzte Farben sind weiß und schwarz im Gegensatz zur Volkstracht aus der Umgebung von Orăştie, die lebendig-bunt war, insbesondere die Rockschrürze, bei den jungen Mädchen, aber auch bei den älteren Frauen, wo die lebendige Farben mit den dunkleren Farben wechselten.

In was die rumänische männliche Volkstracht betrifft, kennt diese im Laufe der Zeit weitgehend weniger Änderungen, weil manche Stücke der Tracht von Generation zu Generation geerbt wurden.

Liste der Bilder

- Foto 1. Alte weibliche Volkstracht
- Foto 2. Typische Rockschrürze aus der Umgebung Orăştie
- Foto 3. Rockschrürze aus der Umgebung Orăştie
- Foto 4. Rockschrürze aus der Umgebung Orăştie
- Foto 5. Weibliches Wams
- Foto 6. Volkskleidung Tunika
- Foto 7. Männliches Wams
- Foto 8. Gürtel.